

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Буян Йорданов Филчев

за дисертационния труд

на

Невена Христова Ангелова

на тема:

„ТРАНСФОРМАЦИЯ НА РИСУНКТА ОТ ДВУИЗМЕРНО ИЗОБРАЖЕНИЕ В ТРИИЗМЕРЕН ОБЕКТ

**/Водещи художници от второто десетилетие на ХХ век до съвременни
проявления/“**

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по научна специалност „Изкуствознание и изобразително изкуство – Рисуване“.

Научна област 8. Изкуства

Професионално направление 8.2 Изобразително изкуство

Научен ръководител:

проф. д-р **Маня Иванова Вапцарова**

Открита е процедура по публична защита на дисертационен труд на тема: „Трансформация на рисунката от двуизмерно изображение в триизмерен обект /Водещи художници от второто десетилетие на ХХ век до съвременни проявления/“, разработен от докторант в свободна форма на обучение към катедра „Рисуване“ Невена Христова Ангелова в изпълнение на чл. 27 от Правилника на НХЛ за прилагане на ЗРАСРБ, на основание наша Заповед № 0114-У/27.05.2024 г. и решение на Факултетния съвет на ФИИ с Протокол № 5/ 22.05.2024 година,

Всички материали по защитата са на разположение в отдел „Научно-изследователска, художествено-творческа и издателска дейност“ на НХА, от които е видно, че при реализирането на дисертацията няма допуснати нарушения.

Дисертационният труд е представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на обучаващата катедра.

1. За дисертацията.

Дисертацията е плод на целенасочен професионален интерес, задълбочено проучване, изследване и събиране на достатъчно количество визуален материал и прецизен научен анализ, проведен чрез използване на подходяща методика. Съдържанието напълно отговаря на фиксираната в заглавието тематика.

*В настоящия труд словосъчетанието **пространствена рисунка** е използвано конкретно в обозначаването на триизмерността на рисунката, осъществена в реалното пространство, за разлика от традиционното разбиране за **илюзията за триизмерност**, създадена върху двуизмерна повърхност.*

Като се приема универсалната максима, че рисунката е фундаменталната основа, чрез която се изгражда всяка творба в изобразителното изкуство дисертантът формира специфичната проблематика на настоящия труд, като разглежда рисунката в различна роля: напускането на традиционната равнинна плоскост и придобиването на вещественост на рисунката с реализирането ѝ в параметрите на реалното пространство.

Дисертационният труд съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в областта към която е насочен. Той показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и необходимите качества за самостоятелни научни изследвания.

Структурата на дисертацията е логична, хронологично и смислово обоснована и с подходяща йерархичност на обема на текстовете.

Оригиналността на труда е очевидна и обусловена както от **неговата актуалност като проблематика**, така и от **авторската интерпретация**.

Актуалността на темата се определя най-вече от прилагането на конвенционалните практики в рисунката, но вече свързани с изкуствата, които се базират върху реално триизмерно пространство трансформирайки се до **пространствена рисунка**. Това се наблюдава най-силно в сферата на скулптурата, сценографията, текстила, пърформанса, архитектурата, светлинни и интерактивни инсталации. Това е нова проблематика, която е необходимо да бъде изследвана.

Значимостта на този труд е очевидна и създава солидна основа за бъдещи разработки по темата както в чисто научен аспект, така и в научно-практически интерпретации и лекционни курсове.

Обект на изследването е рисунката, интегрирана в различните визуални изкуства като основен градивен елемент: композиционен, формален, смислов, естетизиращ, емоционално въздействащ.

Тезата, че рисунката променя своето състояние и материалност от плоскостта на картината до обемния си пространствен вид в широко многообразие от прояви и продължава да бъде рисунка, се базира на творчеството на разгледаните автори, фокусирайки се върху изучаването и изследването на многоаспектната трансформация на рисунката от двуизмерна в триизмерен обект в реално пространство.

...„Предмет на докторантурата е изследването на естествения процес, при който рисунката често задава, а понякога следва динамичните промени в тенденциите на съвременното визуално изкуство, особено в размиването на фиксираните граници на различните му сфери“.

Методологията, използвана от дисертанта, е подходяща и целесъобразно приложена спрямо изследваната материя, тъй като тя има специфичен характер и прилага следните методи:

- авторски анализ;
- съпоставителен анализ;
- синтезиране при разглеждане на творбите на избраните художници;
- историко-културологичен контекст;
- иконологически и сравнително-съпоставителен метод;
- изследване на някои психологически теории на изкуството, където е разгледана изложената проблематика.

Времева рамка Изследването включва времето от първите експерименти при зараждането на асамбляжа при кубистите в началото на ХХ-и век, до разгръщането на интермедийните визуални форми в нашето съвремие.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература.

Без съмнение авторът отлично познава проблема на дисертационния труд на всички необходими нива – исторически, хронологични, философски и теоретични, а също така и артистичната практика макар и само на онези автори, които използват графичната медия като семантично ниво в изкуството си.

Използваната от Невена Ангелова научна литература е напълно приложима към проблематиката. Свидетели сме на необходимата **коректност при цитирането** на представителен брой автори.

Наличен е обоснован и разработен **теоретичен модел на изследването**.

3. Подкрепа на тезата

Изразите **рисуване в пространството** и **пространствена рисунка** се използват от мнозина изследователи на изкуството на модернизма, като Даниел-Хенри Канвайлер, Петер Цанев, Пепе Кармел, Ив Ален Боа, Хулио Гонсалес, Карл Нашяр, Сабин Жан-Биели, Хенри Матис.

4. Авторефератът на дисертацията е направен по правилата и изискванията, залегнали в правилниците на ВУЗ.

5. Проблемно описание на труда

Дисертационният труд е с обем 213 стр. и съдържа: увод, пет глави, заключение, библиография от 138 литературни и електронни източника, приложение със 136 илюстрации.

Проведеният научен анализ е осъществен в пет глави.

– Увод

В увода се съдържа достатъчно обилна информация за структурата на дисертацията, оригиналността на труда, както и неговата актуалност като проблематика, актуалността на темата, обект, предмет, хипотези, задачи, методология, времева рамка и подкрепа на тезата.

– Първата глава. „ПИКАСО И ПРОСТРАНСТВЕНАТА РИСУНКА. АСАМБЛАЖИ, 3D КОНСТРУКЦИИ, РИСУВАНА СКУЛПТУРА“

Разглежда наистина необятното и многопосочно движение и развитие на рисунката в творчеството на Пикасо и какви са похватите и практиките, чрез които стига до триизмерен модел на рисунката. Авторът правилно е регистрирал сложния спираловиден, цикличен и богат на стилове и реплики, изключително артистичен път, по който Пикасо стига до трансформирането на класическия подход в рисунката в пространствена рисунка, която може и сама да съществува в реалното триизмерно пространство, а би могла да участва и в по сложен композиционен синтез. Посочена е и връзката на тези практики със скулптурното му творчество, а и театралната дейност на Пикасо като сценограф около 20-те години на XX-и век. Разгледани са и взаимовръзките на различни нива с други водещи автори, движещи се в тази посока, като представителя на движението Баухаус Оскар Шлемер, Хенри Матис, скулпторите Хулио Гонсалес и Карл Нашяр, Александър Калдер, негативното пространство на Алберто Джакомети и много други. Тук е редно да се отбележи, че Пикасо ясно осъзнава от самото начало универсалния генезис на рисунката и свойството ѝ да се адаптира към изискванията и потребностите на всяко време и на всеки стил. Като обем това е най-голямата глава, но това е основателно имайки предвид, че Пикасо е в основата на повечето подходи, практики и тенденции свързани с темата, които са оказали и продължават да оказват влияние на повечето съвременни автори. В едно интервю Пикасо казва, че всъщност е преводач, защото превежда класическите подходи на един съвременен модерен език в изобразителното изкуство.

– Втора глава „ЖАН ДЮБЮФЕ. РИСУНКАТА КАТО ФАКТОР ЗА ИЛЮЗОРНОТО ТРАНСФОРМИРАНЕ НА ТРИИЗМЕРНОТО ПРОСТРАНСТВО В ДВУИЗМЕРНО“

Проучва разширяването на иконичното поле на рисунката чрез прескачането ѝ в отворени терени с въображаема архитектура, където свободно може да се навлиза. Произведенията на Жан Дюбюфе наподобяват триизмерна монументална графика с парадоксален вид, сътворяваща по думите на автора алюзивно ментално пространство. Рисунката участва като трансформиращ катализатор в оптичeskото преобръщане на дълбочинното пространство в двуизмерно. В текста е отчетена интерактивната роля на зрителя-участник в картинното поле. Тази глава съдържа много важна информация от научно, теоретично историческо и философско естество. Това е важно, за да се уплътни тезата на дисертанта и от тази гледна точка.

– Трета глава. „РИСУНКАТА В СКУЛПТУРНИТЕ АНСАМБЛИ НА МАРИСОЛ ЕСКОБАР“

Задълбочено представяне на Марисол Ескобар като разпознаваем мултиетнически творец. Смесица от несъвместими и в материален, и в концептуален план аспекти на изкуството, създават нейния характерен стил без да

споменаваме термина „еклектика“. *„В скулптурните ансамбли на Марисол рисунката се превръща в ключов фактор в синтезираната зона на взаимодействие между скулптура, живопис, декорация, фотография, дори театър. Иконографският прочит разкрива рисунката и като посредник между полюсите на дихотомията – основно средство в творчеството на художничката“.* Богат и прецизен подбор на илюстрациите показва и този аспект на изследването.

– Четвърта глава. „ДЕЙВИД ХОКНИ. РИСУНКАТА КАТО ПЛАСТИЧНА ТРИИЗМЕРНА ФОРМА В МОДЕРНОТО ТЕАТРАЛНО ПРОСТРАНСТВО“

„Разглежда сценографската работа на английския художник за операта „Похожденията на безпътника“. Хокни перифразира гравюрите на Уилям Хогарт от XVIII-и век като базира визуалната концепция на спектакъла върху типичните за гравьорската техника шрих и линии, кръстосани в различни комбинации. В резултат се получава своеобразна рисунка в пространството, белязана от артистичната идентичност на един модерен артист.“

Тази глава е посветена на една специфична част от творчеството на този най-изявен съвременен английски художник. Това е неговата работа свързана със сценографията а това е една от най-благогатните територии за трансформиране на рисунката в реално триизмерно пространство, чрез всичките и възможни форми. Това прави главата специален акцент в рамките на целият текст.

– Пета глава. „РИСУНКАТА КАТО ТРИИЗМЕРЕН КОМПОНЕНТ ИЛИ САМОСТОЯТЕЛЕН ОБЕКТ В СЪВРЕМЕНОТО ИЗКУСТВО“

се ангажира с произведения, в които рисунката напуска традиционната изобразителна плоскост, за да трансформира ограниченото картинно поле до пространствени рисувани конфигурации с интермедиялни качества. Опитът да се обособят най-общо няколко категории творби според функционалните, формални и донякъде материални характеристики на рисунката, влязла в ролята на обект, се поднася в примерна схема.

Тук дисертантът е успял много аргументирано да обособи разгледаните по-горе произведения, в които рисунката напуска традиционната изобразителна плоскост, за да трансформира ограниченото картинно поле до пространствени рисувани конфигурации с интермедиялни качества в следната схема:

- *В първата група рисунката е средство за трансформиране на пространството чрез оптическа игра с дълбочината и (или) мащаба му.*
- *Друга група обединява автори, работещи с телена или нишкова скулптурирана рисунка.*
- *Като самостоятелен тип са разгледани работи в областта на анаморфозата, както и такива, представляващи обемни обекти с генерално участие на рисунката като елемент.*

- *Присъства и една особена група, при която на базата на перцептивни усещания обекти се трансформират в рисунка от двуизмерна плоскост.*
- *В последната разгледана група ефирността и нематериалността в зоната на визуалните изкуства намира едно от най-причудливите си изпълнения – рисуването със светлина.*

Подборът на авторите и произведенията потвърждават и изцяло покриват предложената схема и още веднъж показват задълбоченото ниво на познаване на материята и личното /на автора/ разбиране на изследваната проблематика.

– **Каталог на разгледаните произведения в текста**

Приложението във формата на каталог не е просто визуален материал, който трябва да илюстрира текста. Адмираiram усилието на дисертанта да ни поднесе всичко това във формата на типографско издание – каталог, който е добре структуриран има подходяща графична концепция, качествени репродукции, четлив текст и не на последно място е постигнат ритъм, който прави възприемането на материала да не е скучно. Трудно е да се внедри толкова разнороден и многообразен материал в едно книжно тяло, но затова съществуват правилата, законите, практиките и майсторите в това много специално изкуство, което днес наричаме „Графичен дизайн“. Въпреки всичко положително, което казах и имайки предвид, че съм „професионално деформиран човек“ именно в тази област, имам известни забележки, но тъй като те не касаят пряко дисертацията, която рецензирам, то си запазвам правото да ги коментирам с автора извън този формат.

6. Заключение

Заключението основно интерпретира и допълва с рисунката като триизмерен компонент и самостоятелен обект в съвременното изкуство и добре затваря, чрез синтезирани обобщения, основни постулати и акценти, цялото изложение.

7. Научни приноси на дисертационния труд

– *Дисертационният труд поставя фокус върху слабо изследваните територии на рисунката, въплътена в актуални неконвенционални прояви на триизмерност;*

– *Анализирани са конкретни творци и техни произведения, останали съвсем непознати или бегло отразени в българската научна литература.*

Осветяването на неизвестни аспекти дори в детайлно изследваното творчество на Пикасо, представлява значителна част от проблематиката на труда;

– *Прокарването на многослойни паралели и съпоставки между някои от разгледаните автори води до синтезиране на заключения и отбелязва установяването на общозначими тенденции, особено по посока интер-*

дисциплинарността, изразена в смесването на различни по вид, жанр, формат, естетика визуални изкуства;

– Към конкретната теза на настоящия труд са адаптирани проучвания на специалисти по генерални естетически проблеми, проблеми на изкуството и психологическото му възприятие.

Това са дефинираните от автора **научни приноси**, с които съм напълно съгласен. Те са цитирани в автореферата и нямам никакви забележки към тях, защото точно отразяват свършената работа.

8. Лични впечатления

Освен научните приноси, посочени от автора, бих добавил и други приносни качества на неговата работа. Впечатляващ е подборът на творбите на различните автори и особено на Пабло Пикасо. Веднага става ясно, че Невена Ангелова издълбоко познава творчеството на този велик художник, превърнал се в явление. Творбите, които тя предлага, са избрани между стотици и хиляди други, но съвсем точно пасват на предложеният текст и показват висок художествен вкус. Виждаме и тънък усет за пропорционалност, баланс и намиране на точните нива на акценти в изложението.

От езикова гледна точка трудът е написан добре. Езиковото и стилово единство свидетелстват за изчистен авторски текст, достатъчно концентриран и наситен с информация, но също така и четивен.

Като цяло трудът прави впечатление с добре намерената проблематика, която попълва една не много популярна ниша в изкуствата у нас, което си личи и от липсата на достатъчно цитирани български автори, на творби и текстове изявили се в тази посока. Трудът отваря възможности за надграждане и доразвиване на такава проблематика в много аспекти.

Въз основа на всичко казано по-горе, оценката ми за дисертационния труд, автореферата, научните публикации и научните приноси е **положителна**.

Като имам предвид безспорните достойнства на дисертационния труд си позволявам да препоръчам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на дисертанта Невена Христова Ангелова.

29.09.2024 г.
София

Проф. Б. Филчев

